

การจัดการทรัพยากรสินทางปัญญาของภาค วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย

พิริยะ ผลพิรุฬห์*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถึงต้นทุนและผลตอบแทนของการบริหารจัดการทรัพยากรสินทางปัญญาของภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศไทย โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการไทยใน 3 สาขาการผลิตพบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยยังไม่เห็นประโยชน์จากการจดทะเบียนทรัพยากรสินทางปัญญามากนัก และคิดว่าการจดทะเบียนดังกล่าวไม่คุ้มค่าแก่ต้นทุนที่เสียไป ทั้งต้นทุนทางด้านเงินและต้นทุนที่ไม่ใช่เงิน ภาครัฐสามารถกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการระบบโครงสร้างทรัพยากรสินทางปัญญาได้โดยการสร้างแรงจูงใจในการค้นคว้าและพัฒนาสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญา และหาแนวทางในการสร้างผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ของสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญานั้นๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในการเป็นสังคมฐานความรู้ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทรัพยากรสินทางปัญญา, วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, นโยบายทรัพยากรสินทางปัญญา

* รองศาสตราจารย์ ประจำคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และรองคณบดีวิทยาลัยนานาชาติแห่งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ถนนเสรีไทย แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กทม. 10240 Email: piriya@nida.ac.th

Intellectual Property Rights Management under Thai's SMEs

Piriya Pholphirul*

Abstract

This paper aims to analyze economic costs and benefits from Intellectual Property Rights under management of Small and Medium Enterprises. Using a number of in-depth interviews of Thai entrepreneurs, once the cost and benefits are analyzed and rated, we discover that “benefits from registering are not worth the cost”. The cost is manifested as financial cost associated with the products and other resources required for learning about the registration procedures. Based on the findings, policy recommendation proposed here will touch upon strategic management of intellectual property, how to drive performance at a policy level, and the role of other agencies relevant to SME intellectual property.

Keywords: Intellectual Property Rights, Small and Medium Enterprise, IPR Policies

* Associate Professor of Economics, School of Development Economics, National Institute of Development Administration and Associate Dean of the International College of National Institute of Development Administration, Serithai Road, Klong-Chan, Bangkok, Bangkok 10240, Thailand. Email: piriya@nida.ac.th

1. บทนำ

สืบเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงได้มีการค้นพบเทคโนโลยีใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง ได้เกิดระบบการให้ความคุ้มครองแก่ผู้คิดค้นและสร้างสรรค์ ผลงานเหล่านั้นในการที่จะได้รับผลตอบแทน หรือรายได้ที่เป็นธรรมอันจะเป็นการสร้างแรงจูงใจที่จะสร้างผลงานใหม่ๆ ให้มากขึ้น ตลอดจนเป็นมาตรฐานให้มีการนำสิ่งที่ประดิษฐ์คิดค้นมาผลิต เพื่อให้เกิดการลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรม การจ้างงาน และการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละแขนงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นมาใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่เจ้าของได้สร้างสรรค์หรือคิดค้นขึ้น การคุ้มครองจะแยกไปตามประเด็นไปในด้านของกระบวนการทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ รวมไปถึงการกำหนดมาตรการทางปกครองเพื่อป้องกันการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาด้วยในการศึกษาทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่ผ่านมาโดยทั่วไปแล้วมีแนวทางวิเคราะห์ทางด้านระเบียบและกฎหมายหลักเป็นสำคัญ โดยพยายามตั้งประเด็นทางด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ มาใช้สำหรับการวิเคราะห์

อย่างไรก็ตาม ภาคธุรกิจไทย โดยเฉพาะในภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ยังขาดความเข้าใจถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาต่อการสร้างความได้เปรียบของตนเอง แต่สิ่งที่พบก็คือ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกลับเสียเปรียบในเวทีการค้าระหว่างประเทศ โดยตัวอย่างเห็นได้จากการที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยส่วนมากไม่เข้ามายื่นขอรับความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

แต่ทว่าเมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแล้ว จะเห็นได้ว่าธุรกิจเหล่านี้เป็นเสมือนกับเครื่องยนต์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมทั้งหมดมีมูลค่าถึงร้อยละ 42 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเบื้องต้น (GDP) ของประเทศไทยและคิดเป็นประมาณร้อยละ 99 ของจำนวนบริษัทจดทะเบียนในประเทศดังนั้นแนวทางหนึ่งในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและเพิ่มสวัสดิการของคนในประเทศก็คือ เน้นให้ภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมตระหนักถึงความ

สำคัญของทรัพย์สินทางปัญญา การกำหนดระดับการคุ้มครองที่เหมาะสม รวมไปถึง การสนับสนุนการค้นคว้าและวิจัยในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อเป็นการ เพิ่มศักยภาพของธุรกิจไทยให้สามารถแข่งขันกับบริษัทใหญ่ในประเทศ และในตลาด โลกได้

การศึกษาชิ้นนี้จะใช้แนวทางการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ ซึ่งเป็น แนวทางการวิเคราะห์ผลได้และผลเสีย (Cost-Benefit Comparison) ในกรณีศึกษา ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทยกับการบริหารจัดการทรัพย์สิน ทางปัญญา ผลลัพธ์ที่ได้จากงานศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้จะประโยชน์ต่อผู้ประกอบการของไทยได้เข้าใจถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาต่อองค์กรของตนให้มาก ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐบาลที่เกี่ยวข้องยังสามารถใช้งานศึกษาวิจัยชิ้น นี้เพื่อกำหนดนโยบายที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้ ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงการกำหนดนโยบายทรัพย์สินทาง ปัญญา (IPR Policies) เพื่อเป้าหมายสำหรับการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมไปถึงการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และ พัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2. ทรัพย์สินทางปัญญากับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย

งานศึกษาของ Schumpeter (1912) เป็นงานศึกษาชิ้นแรกที่ได้อธิบายว่า โครงสร้างตลาดที่มีการแข่งขันโดยมีบริษัทขนาดเล็กๆเป็นจำนวนมากนั้นเป็นโครงสร้าง ที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์จากสินค้าทางปัญญาได้อย่างเต็มที่ที่สุด เนื่องจากบริษัท เล็กๆ มักไม่มีผลกำไรที่สูงพอในการที่จะนำผลตอบแทนจากสินค้าทางปัญญามาลงทุน ทางด้านการวิจัยและการพัฒนา Schumpeter เลยให้ความเห็นในงานศึกษาของตนเอง ในชิ้นต่อมาในปี ค.ศ. 1942 (Schumpeter, 1942) ว่าหน่วยธุรกิจขนาดใหญ่มีความ สามารถในการสร้างนวัตกรรมมากกว่าหน่วยธุรกิจขนาดเล็ก เนื่องจากการที่หน่วยธุรกิจ ขนาดใหญ่มักได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาในรูปของผลกำไรเป็นจำนวนมาก

โดยที่หน่วยธุรกิจนี้ก็必将นำกำไรที่ได้รับมาลงทุนในการวิจัยและการพัฒนาต่อไปได้ ซึ่งในท้ายที่สุด การมีนวัตกรรมออกมาอย่างต่อเนื่องจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม⁸

หลังจากนั้นได้มีงานศึกษาต่างๆออกมาอย่างมากมายเพื่อสนับสนุนแนวคิดของ Schumpeter ที่ว่าการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาจะประสบความสำเร็จได้จะต้องมาจากศักยภาพทางการลงทุนของบริษัทที่มีขนาดใหญ่เป็นสำคัญ เนื่องจากบริษัทใหญ่มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรทุนและทรัพยากรมนุษย์ได้มากกว่า รวมไปถึงบริษัทที่มีขนาดใหญ่ยังสามารถควบคุมต้นทุนและสายการผลิตเพื่อเกิดการเรียนรู้การมีนวัตกรรมใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพตามมา⁹ อย่างไรก็ตาม ได้มีการศึกษาอีกจำนวนหนึ่งได้แย้งสมมติฐานของ Schumpeter โดยอธิบายว่า หน่วยธุรกิจขนาดเล็กอาจมีความสามารถในการคิดค้นนวัตกรรมมากกว่าหน่วยธุรกิจขนาดใหญ่ โดยถึงแม้ว่า ธุรกิจขนาดใหญ่จะได้ประโยชน์จากการผลิตสินค้าในจำนวนมากกว่าบริษัทขนาดเล็กก็ตาม แต่ยังไม่มียหลักฐานสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนผลผลิตกับความสามารถในการสร้างนวัตกรรมได้โดยตรงในขณะที่ ความสามารถในการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ นั้นอาจไม่ได้ถูกกำหนดจากขนาดของหน่วยธุรกิจหรือความสามารถทางการเงินแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญอื่นๆ ด้วยเช่น

1. ลักษณะของสินค้าหรือบริการในอุตสาหกรรมนั้นเน้นการคิดค้นหรืองานสร้างสรรค์เป็นหลักหรือไม่ โดยสินค้าที่เน้นการสร้างสรรค์ (Creative Products) ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้ต้นทุนที่สูงนักในการคิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยความคิดสร้างสรรค์

⁷ ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้ถูกตั้งชื่อว่า “สมมติฐานของ Schumpeter หรือ The Schumpeterian Hypotheses” (Symeonidis, 1996) โดยสมมติฐานดังกล่าวได้ถูกอธิบายไว้อยู่สองประเด็นด้วยกัน คือ 1) องค์กรธุรกิจใหญ่จะมีการสร้างนวัตกรรมและสินค้าทางปัญญาได้มากกว่าขนาดธุรกิจเล็ก และ 2) องค์กรที่สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ มักจะได้รับประโยชน์จากนวัตกรรมนั้น ยังส่งผลให้เกิดการสร้างอำนาจการผูกขาดให้กับหน่วยธุรกิจของตนเอง

⁸ Schumpeter (1942) ยังอธิบายถึงแนวคิดของ “Creative Destruction” ที่ว่า ถึงแม้ว่านวัตกรรมใหม่ๆ ที่ถูกผลิตขึ้นจะสร้างประโยชน์แก่สังคมก็ตาม นวัตกรรมนั้นอาจเป็น “ผู้ทำลาย” นวัตกรรมอื่น ๆ ดังนั้น แนวคิดของ Creative Destruction ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การมีนวัตกรรมใหม่นั้นมักจะมีทั้งผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ (Gainer and Loser) เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

¹⁰ ยกตัวอย่างจากงานศึกษาของ Horowitz (1962), Cohen และคณะ (1987), Sutton (1991, 1998) และ Symeonidis (2002) เป็นต้น

สามารถเกิดขึ้นได้จากความคิดของแต่ละบุคคล ดังนั้นสินค้าที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์อาจมีโอกาสที่จะถูกคิดค้นจากธุรกิจขนาดเล็กที่มีจำนวนมากมากกว่า

2. ความยากหรือง่ายในการเข้าถึงเทคโนโลยีของบริษัทในอุตสาหกรรมนั้น โดยถ้าองค์กรสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีในการผลิตได้ง่าย องค์กรนั้นจะมีความสามารถในการคิดนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ง่ายด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าองค์กรนั้นจะมีขนาดเล็กก็ตาม

3. หน่วยธุรกิจนั้นเป็นธุรกิจแรกที่เข้าสู่ตลาดหรือไม่ โดยที่ผู้ที่เข้าสู่ตลาดเป็นรายแรกๆ มักจะได้เปรียบในการเป็นผู้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ตามลักษณะของเส้นประสบการณ์ (Experience Curve) และเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ซึ่งผู้ที่เข้าสู่ตลาดเป็นรายแรกๆ มักจะมีโอกาสในการเป็นผู้คิดค้นนวัตกรรมใหม่ออกสู่ตลาดได้มากกว่าผู้ผลิตที่เข้ามาในตลาดทีหลัง

ถึงแม้ว่า ด้วยปัจจัยดังกล่าวข้างต้นได้สนับสนุนว่าหน่วยธุรกิจขนาดเล็กอาจมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำหน้าที่ในการเป็นผู้คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ออกสู่ตลาดก็ตาม แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ หน่วยธุรกิจที่มีขนาดเล็กเหล่านั้นอาจไม่สามารถได้รับประโยชน์จากการเป็นผู้คิดค้นได้อย่างเต็มที่เนื่องจากอาจไม่มีความสามารถพอในการนำสินค้าทางปัญญาที่ผลิตขึ้นมาสร้างประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้ (Commercialization)¹⁰ เนื่องจากบริษัทขนาดเล็กมีลูกค้าจำนวนไม่มากเท่ากับกรณีของบริษัทขนาดใหญ่ ทำให้ไม่สามารถกระจายสินค้าออกสู่ตลาดและสร้างกำไรอย่างมหาศาลจากสินค้าทางปัญญาของตนได้ ดังนั้นปัญหาที่บริษัทขนาดเล็กพบภายใต้การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาไม่ใช่ความสามารถในการคิดนวัตกรรม แต่เป็นปัญหาจากการใช้สินค้าทางปัญญาของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่างหาก ทั้งนี้การกำหนดนโยบายการแข่งขันที่เหมาะสมจากภาครัฐเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้สังคมได้รับประโยชน์สูงสุดจากทรัพย์สินทางปัญญา

¹⁰ ยกตัวอย่างจากงานศึกษาของ Scherer(1992), Geroski (1994), Gambardella (1995),Cohen (1995),Gruber (1992, 1995) และ Sutton (1998) เป็นต้น

ดังนั้นโครงสร้างตลาดที่เหมาะสมในการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาหรือนวัตกรรมใหม่ๆ ก็คือโครงสร้างตลาดที่มีบริษัทผู้นำเป็นผู้คิดค้นนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ (Efficiently-Innovative Leader) และมีบริษัทผู้ตาม “จำนวนมาก”(Many Innovative Followers) ในการนำนวัตกรรมดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งประโยชน์ที่บริษัทผู้นำและผู้ตามนั้นจะได้รับจากการใช้นวัตกรรมก็คือ การได้รับผลตอบแทนในรูปของกำไรที่สูงขึ้น (Private Value) และสังคมยังได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญานั้น (Social Return) ตามมาเมื่อนวัตกรรมถูกใช้ประโยชน์จากบุคคลจำนวนมาก ดังนั้นไม่ว่าสินค้าทางปัญญาจะถูกคิดค้นจากหน่วยธุรกิจขนาดใหญ่หรือขนาดเล็กก็ตาม ในการที่ผลตอบแทนทั้งสองด้าน (Social Return และ Private Return) จะเกิดขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการมีมาตรการหรือนโยบายที่สนับสนุนให้เกิดการแข่งขัน (Competition Policy) และสามารถนำทรัพย์สินทางปัญญานั้นมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) ได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสมมติฐานของSchumpeter (Schumpeter Hypothesis) ที่ว่าหน่วยธุรกิจขนาดใหญ่โดยทั่วไปจะมีโอกาสในการสร้างสรรค์งานนวัตกรรมมากกว่าหน่วยธุรกิจขนาดเล็กก็ตาม สมมติฐานนี้อาจมีข้อยกเว้นกับสินทรัพย์ทางปัญญาบางประเภทที่เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Product) มากกว่าการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงหรือเงินลงทุนจำนวนมาก ปัญญาประดิษฐ์ที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะไม่จำเป็นต้องใช้ต้นทุนในการวิจัยและการพัฒนา (R&D) สูงเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าที่ต้องใช้ฐานความรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่เข้มข้น (Technological-Based Production) ดังเช่น ยาหรือคอมพิวเตอร์ ดังนั้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถผลิตสินค้าที่เน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์นี้ได้เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กรของตนได้ สิ่งประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์นี้ยังขึ้นอยู่กับจำนวนของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยถ้ามีจำนวนผู้ประกอบการมากเท่าไร ก็ย่อมที่จะมีการคิดค้นมากขึ้นเท่านั้น เพราะในแต่ละธุรกิจขนาดเล็กจำเป็นที่จะต้องสร้างความแตกต่างของสินค้าและบริการของตนจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์นั่นเอง

โดยทั่วไปแล้ว การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย และสามารถจำแนกเป็นประเด็นหลักๆ ได้ดังต่อไปนี้

2.1. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

ทรัพยากรสินทางปัญญาสามารถอยู่ในรูปแบบของการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยหรือใช้นวัตกรรมใหม่เพื่อช่วยในการสร้างสรรค์และเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าซึ่งปัญหาที่มักจะพบก็คือวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมักจะยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการใช้นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อใช้ในการสร้างสร้งงานผลิตของตน รวมไปถึงยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของระบบทรัพยากรสินทางปัญญาในองค์กรของตน (Perceived lack of the relevant of innovation and IP system)

ในด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการดำเนินการพบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพียงส่วนน้อยที่นำคอมพิวเตอร์มาช่วยในการออกแบบ (Computer Aided Design: CAD) ในการผลิต (Computer Aided Manufacturing: CAM) และช่วยในการวิเคราะห์ระบบ (Computer Aided Engineering: CAE) ซึ่งทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการสร้างสร้งผลงานใหม่ออกสู่ตลาด¹¹

ในด้านของความสามารถในการรับรู้เทคโนโลยีพบว่า ถึงแม้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องจักรที่ออกใหม่และเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยที่สุดในอุตสาหกรรมของตนอย่างสม่ำเสมอ โดยข้อมูลส่วนใหญ่จะมาจากการแนะนำจากลูกค้าสิ่งพิมพ์/นิตยสารผู้เชี่ยวชาญอุปกรณ์ผู้ผลิตวัตถุดิบและส่วนประกอบและงานนิทรรศการต่างๆ ซึ่งความสามารถในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมนี้มีส่วนสำคัญในการเพิ่มโอกาสในการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ขององค์กร

เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจำนวนมากเป็นธุรกิจในภาคบริการ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นปัจจัยกระตุ้นที่สำคัญ (Technological-Driven) ในการทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมนี้มีความสามารถในการแข่งขันอย่าง

¹¹ จากการสำรวจของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมพบว่าอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์มีการนำ CAE เข้ามาใช้งานมากที่สุดแต่ยังคงมีส่วนเพียงร้อยละ 19 เมื่อเทียบกับจำนวนทั้งหมดในอุตสาหกรรมดังกล่าว

ยั่งยืน เนื่องจากธุรกิจภาคบริการจะเน้นให้ความสำคัญของการสร้างมูลค่า (Value Creation) มากกว่าการเน้นในเรื่องของรูปแบบของตัวสินค้า (Function) จึงทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเริ่มเห็นความสำคัญของการใช้ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Commerce) มากยิ่งขึ้นเพื่อช่วยในการประกอบธุรกิจ แต่ทว่า จากการสำรวจของสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมพบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยโดยส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์เพื่อการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มากเท่าที่ควร

โดยทั่วไปแล้ว การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทำธุรกิจส่วนใหญ่ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมักจะใช้โปรแกรมการควบคุมการจัดการทั่วไปเป็นหลัก เช่น โปรแกรมระบบบัญชีและการเงินแต่ทว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยังใช้โปรแกรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบจัดการด้านการผลิตและการขายผลิตภัณฑ์โดยตรงน้อยมากเช่น โปรแกรมการเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Interchange: EDI) ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต

2.2. ความสามารถในการคิดค้นและสร้างสรรค์งานนวัตกรรม

จากแนวคิดของ Schumpeter ที่อธิบายไว้ในตอนต้นที่ว่าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมักจะไม่มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เนื่องจากปัจจัยทางด้านเงินทุนที่ขาดแคลนโดยเฉพาะนวัตกรรมที่ต้องใช้พื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีขั้นสูง นอกจากนี้ นวัตกรรมบางประเภทยังมีความสลับซับซ้อน (Complexity) มาก ดังนั้นบุคคลากรในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะต้องใช้ความพยายามและระยะเวลาในการเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ๆ นั้นค่อนข้างมาก ซึ่งจะเป็นการเพิ่มต้นทุนในการที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะสามารถใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ในตลาดได้อย่างเต็มที่ (Perceived high cost and complexity)

โดยวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมส่วนใหญ่มีความสามารถในการดัดแปลงผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดหรือการดัดแปลงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ไม่มากนักวิสาหกิจบางส่วนมีความสามารถในการดัดแปลงผลิตภัณฑ์หรือปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่โดย

ส่วนใหญ่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในส่วนย่อยๆ (Minor Change) เท่านั้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมส่วนใหญ่ทำการผลิตชิ้นส่วนตามการเขียนแบบของลูกค้า และสามารถออกแบบได้จากภาพรวมไปถึงสามารถเขียนแบบตามคุณลักษณะที่ลูกค้ากำหนดได้ แต่การออกแบบผลิตภัณฑ์ในขั้นที่สูงขึ้นเช่นการทำสินค้าต้นแบบ (Proto-type Part) นั้นยังมีวิสาหกิจจำนวนไม่มากที่มีความสามารถทำได้

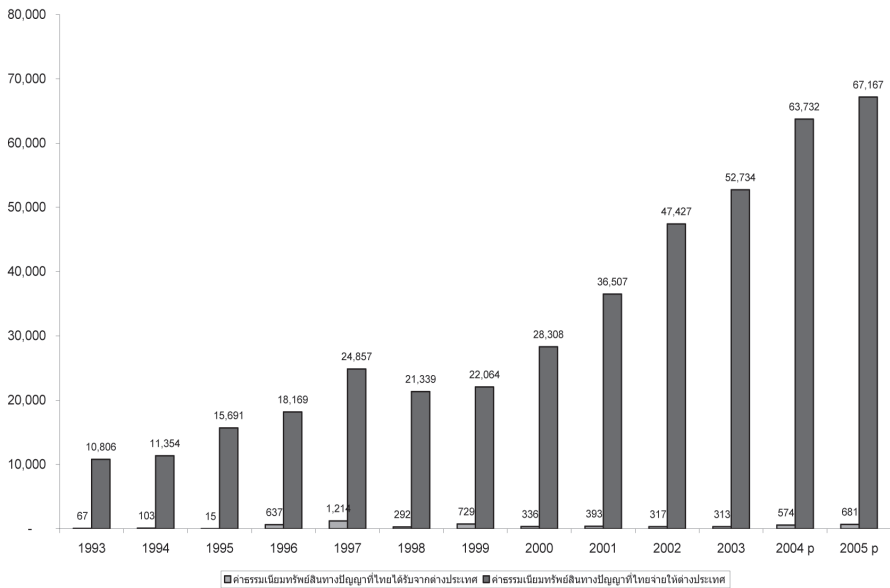
ตาราง 1 สัดส่วนกิจการที่มีการพัฒนาด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมในปี 2002

วิสาหกิจ	ไทย (%)	เกาหลีใต้ (%)
วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม	7.3	41.0
วิสาหกิจขนาดใหญ่	14.4	78.0

ที่มา: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

นอกจากนี้ยังพบว่า วิสาหกิจจำนวนมากไม่ได้มีหน่วยงานวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นของตนเองจึงทำให้ขาดความสามารถในการพัฒนางานวิจัยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานที่ดีขึ้น จากการสำรวจของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) พบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยมีการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ค่อนข้างต่ำ กล่าวคือเพียงประมาณร้อยละ 7.3 ของข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของบริษัทที่ทำการสำรวจเท่านั้น ในขณะที่วิสาหกิจขนาดใหญ่ของไทยมีการสร้างสรรค์นวัตกรรมสูงกว่าคือร้อยละ 14.4 ของตัวอย่างบริษัทที่ทำการสำรวจ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนดังกล่าวกับประเทศอื่นแล้วพบว่า ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การสร้างสรรค์นวัตกรรมของผู้ประกอบการของเกาหลีใต้ที่มีการสร้างสรรค์นวัตกรรมถึงร้อยละ 41 สำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และร้อยละ 78 สำหรับวิสาหกิจขนาดใหญ่ การมีนวัตกรรมดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์หลักๆ คือ การสร้างนวัตกรรมเพื่อการลดต้นทุนทางผลิตหรือปรับปรุงการผลิตให้เหมาะสม การสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างของตัวสินค้าเพื่อเพิ่มส่วนแบ่งตลาด และการสร้างสรรค์เพื่อผลิตสินค้าและบริการใหม่ๆ เพื่อทดแทนสินค้าและบริการแบบเดิมๆ ที่ล้าสมัยและไม่เป็นที่นิยมเป็นต้น

รูปที่ 1 ค่าธรรมเนียมทรัพย์สินทางปัญญาที่ไทยรับและจ่ายให้กับต่างประเทศ (หน่วย: ล้านบาท)



ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลในดุลบัญชีเดินสะพัด (Current Account) ของประเทศ ในด้านค่าใช้จ่ายในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาจากต่างประเทศพบว่า ในปี 2548 ประเทศไทยต้องจ่ายค่าธรรมเนียมทรัพย์สินทางปัญญา (royalties and license fees) ให้กับต่างประเทศถึง 67,167 ล้านบาท โดยประเทศมีรายรับจากค่าธรรมเนียมดังกล่าวเพียง 681 ล้านบาท ซึ่งจากตัวเลขดังกล่าวได้สะท้อนถึงความเป็นจริงว่า ประเทศไทยมีการคิดค้นทางด้านเทคโนโลยีและการวิจัยต่างๆ ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ โดยเทคโนโลยีต่างๆ มาจากการนำเข้าจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้จึงสะท้อนถึงสถานะภาพขาดดุลของประเทศในด้านของการเสียค่าธรรมเนียมทรัพย์สินทางปัญญาที่ประเทศไทยจะต้องเสียเม็ดเงินดังกล่าวให้กับต่างประเทศ โดยค่าธรรมเนียมดังกล่าวนั้นเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากปี พ.ศ. 2543 จาก 28,308 ล้านบาทเป็นประมาณ

67,167 ล้านบาทในปีพ.ศ. 2548 และมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกๆ ปี¹² ซึ่งตัวเลขนี้แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยยังจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญา รวมถึงเทคโนโลยีจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

2.3. ศักยภาพของแรงงานและทรัพยากรมนุษย์

ศักยภาพของแรงงานและทรัพยากรมนุษย์ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยังมีข้อจำกัด ไม่ว่าจะเป็นประสิทธิภาพในการพัฒนาคนในองค์กร ระบบค่าตอบแทนและสวัสดิการลูกจ้างที่ไม่จูงใจเท่าที่ควร รวมไปถึงการขาดแคลนในสาขาวิชาชีพที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรสินทางปัญญาเช่น การค้นคว้า การออกแบบ หรือการวิจัยผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ ยังมีบุคลากรจำนวนไม่มากในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่สามารถตระหนักถึงความสำคัญและนำทรัพยากรสินทางปัญญาที่องค์กรของตนเป็นผู้คิดค้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

ปัญหาทางด้านทรัพยากรบุคคลที่เป็นปัญหามากในภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมก็คือ การขาดช่างเทคนิคที่มีความสามารถแรงงานไทยโดยเฉลี่ยมีการศึกษาต่ำและยังไม่มีการพัฒนาช่างเทคนิคที่ตรงกับความต้องการในการสร้างสินค้าประเภทใหม่ ปัญหาการขาดวิสัยทัศน์ของช่างเทคนิคที่จะทำหน้าที่ออกแบบผลิตภัณฑ์หรือพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาดในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งปัญหาของการพัฒนาผู้ประกอบการใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่มีโอกาสทางการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาค่อนข้างมาก ทำให้ช่างเทคนิคที่จบวิชาชีพหรือจบอาชีวะ เลือกที่จะเบนเข็มไปเรียนในภาคสามัญตามระบบมหาวิทยาลัยมากยิ่งขึ้นเนื่องจากจบมาแล้วจะได้รับเงินเดือนในอัตราที่สูงกว่าที่จบจากอาชีวะ ซึ่งสาเหตุดังกล่าวส่งผลทำให้เกิดการขาดแคลน

¹² ค่าธรรมเนียมทรัพย์สินทางปัญญา (Royalties and License Fees) หมายถึง รายรับ (การส่งออก) และรายจ่าย (การนำเข้า) ของผู้มีถิ่นฐานในประเทศและผู้มีถิ่นฐานในต่างประเทศ สำหรับการอนุญาตให้ใช้ทรัพย์สินที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible Asset) และมีใช้ทรัพย์สินทางการเงิน (Non-Financial Asset) รวมทั้งการอนุญาตให้ใช้สิ่งของต้นฉบับ ได้แก่ เครื่องหมายการค้าเทคนิคและการออกแบบสิทธิในการผลิตและสัมปทาน การจำหน่ายต้นฉบับหนังสือ และภาพยนตร์ที่จัดสร้างโดยผ่านสัญญาทางลิขสิทธิ์ เป็นต้น

ในบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะทางที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติได้โดยตรง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ประสิทธิภาพของแรงงาน (Labor Productivity) ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าประสิทธิภาพของแรงงานวิสาหกิจขนาดใหญ่มาก นอกจากนี้ยังพบว่า ประสิทธิภาพแรงงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศไทยนั้นได้ลดลงอย่างมากจากผลกระทบของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ที่ผ่านมา¹³

2.4. ผลประโยชน์และต้นทุนจากการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา

วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจำนวนมากไม่ได้จดลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตรในทรัพย์สินทางปัญญาของตนเนื่องจากการไม่ทราบถึงมูลค่าทางปัญญาที่ตนมี (Value of Intellectual Property) และไม่ทราบแนวทางที่จะประมาณการมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญานั้นๆได้ นักเศรษฐศาสตร์ได้พยายามศึกษาหาแนวทางในการการคำนวณมูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญา โดยแนวทางดังกล่าวสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้คือ¹⁴

1. การใช้แนวทางของต้นทุน (Cost Approach) โดยใช้ต้นทุนในการวิจัยและพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาเป็นตัวกำหนดมูลค่า โดยทรัพย์สินทางปัญญาจะมีมูลค่ามากถ้าผู้ผลิตต้องเสียต้นทุนในการวิจัยและการพัฒนามาก,

2. การใช้แนวทางของการวัดประสิทธิภาพ (Productivity Approach) โดยประเมินผลได้ในอนาคต (Future Return) ที่ได้รับจากทรัพย์สินทางปัญญา โดยถ้าทรัพย์สินทางปัญญาสามารถสร้างรายได้ในอนาคตให้กับผู้ผลิตได้ในระยะเวลานานทรัพย์สินทางปัญญานั้นจะมีมูลค่าสูง

3. การใช้แนวทางของการมูลค่าตลาด (Market Value Approach) โดยกำหนดมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาจากราคากลางในตลาดที่เคยทำการซื้อขายเป็นตัวอ้างอิง

¹³ จากการศึกษาของ Pholphirul (2005) พบว่า วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 ที่ผ่านมา ส่งผลทำให้ประสิทธิภาพของแรงงานในประเทศ (Labor Productivity) ลดลงจาก 75,000 บาทต่อคนในปี พ.ศ.2540 ลงเหลือ 65,000 ต่อคนในปี พ.ศ. 2542 หรือลดลงประมาณร้อยละ 13 ภายใน 2 ปี

¹⁴ Poltorak and Lerner, 2002: บทที่ 5

นอกจากประโยชน์ในรูปของตัวเงินที่องค์กรจะได้รับโดยตรง (Direct Benefit) จากทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว มูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญายังสะท้อนอยู่ในรูปของผลประโยชน์ทางอ้อม (Indirect Benefit) ที่ทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีอำนาจในการต่อรอง (Negotiating Power) กับวิสาหกิจขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นจากการที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมนั้นดำรงฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิ บริษัทอื่นๆ ที่ต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญามีแนวโน้มที่จะยินยอมรับข้อเสนอที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต้องการ ซึ่งการมีอำนาจในการต่อรองในทรัพย์สินทางปัญญาของตนนั้นไม่เพียงแต่จะส่งผลทางบวกแก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างรายได้เปรียบทั้งหมด (Mutual Advantage) แก่ทั้งสององค์กร¹⁵

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผู้ประกอบการจะได้รับประโยชน์ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นก็ตาม การตัดสินใจจดทะเบียนทรัพย์สินก็จะทำให้เกิด “ต้นทุน” (Cost) แก่ผู้ประกอบการได้ด้วยเช่นกัน โดยต้นทุนดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็น

1) ต้นทุนทางการเงิน (Monetary Cost) ที่ผู้ประกอบการจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียน รวมไปถึงต้นทุนทางการเงินอื่นๆ เช่นการว่าจ้างที่ปรึกษาทางกฎหมาย และ

2) ต้นทุนที่ไม่ใช่ทางการเงิน (Non-Monetary Cost) ซึ่งต้นทุนนี้รวมถึงต้นทุนทางด้านเวลา (Time Cost) ที่ผู้ประกอบการจะต้องใช้เวลากับการเรียนรู้กฎหมายและดำเนินการในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา

จากข้อมูลของกรมทรัพย์สินทางปัญญาพบว่า ผู้ประกอบการจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในลักษณะของค่าใช้จ่ายคงที่ (Fixed Cost) ในการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรและขออนุญาตในขั้นตอนต่างๆ (ดังรายละเอียดตามตารางข้างล่าง) ซึ่งในแต่ละรายการจะ

¹ นอกจากนี้ ผลประโยชน์ทางอ้อมของทรัพย์สินทางปัญญายังสะท้อนอยู่ในรูปของภาพลักษณ์ที่ดี (Positive Image) ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ไม่ว่าจะเป็น การสร้างตราสินค้า (Branding) หรือเครื่องหมายการค้าซึ่งจะเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับลูกค้า ผู้ร่วมลงทุน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ (Stakeholder) ซึ่งจะส่งผลดีต่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถระดมทุนได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ การใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายการค้าและการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมประสบความสำเร็จทางการตลาด และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของตนให้สูงขึ้น

เป็นค่าธรรมเนียมขึ้นอยู่กับจำนวนรายการที่ขอลด สำหรับการจดทะเบียนสิทธิบัตร ผู้ประกอบการจะต้องเสียค่าใช้จ่ายรายปี สำหรับการต่ออายุทรัพย์สินทางปัญญา โดยจะเริ่มชำระในปีที่ 5 สิ่งที่น่าสนใจได้ก็คือ ค่าธรรมเนียมในการต่ออายุดังกล่าวจะมีการเก็บในอัตราที่สูงขึ้นทุกๆ ปี โดยเฉพาะสิทธิบัตรการประดิษฐ์ซึ่งจะเรียกเก็บสูงกว่าสิทธิบัตรประเภทอื่น¹⁶ นอกจากนี้ ยังได้มีการกำหนดกรอบการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญานี้ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่ได้อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ก็คือ การกำหนดกรอบเวลาในการคุ้มครองจำกัดระยะเวลาในการเป็นเจ้าของของผู้ผลิต และเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราก้าวหน้าเพื่อสนับสนุนให้สังคมได้รับประโยชน์มากขึ้นจากการที่บุคคลอื่นได้มีโอกาสที่จะนำทรัพย์สินทางปัญญานั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ดังนั้น เมื่อผู้ประกอบการทำการเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนและผลประโยชน์จากการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว มีความเป็นไปได้ที่ผู้ประกอบการในธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอาจเล็งเห็นว่าผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะไม่คุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายต่างๆ ข้างต้น ทำให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอาจตัดสินใจ เลือกที่จะไม่จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของตน แต่เลือกที่จะใช้กลยุทธ์อื่นๆ (Informal Method) แทน เช่นการรักษาข้อมูลของทรัพย์สินทางปัญญาของตนให้เป็นความลับ หรือการพยายามปรับปรุงคุณภาพการผลิตอย่างสม่ำเสมอ¹⁷ นอกจากนี้ เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการต่ออายุของสิทธิบัตรประเภทประดิษฐ์มีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ผู้ประกอบการอาจตัดสินใจที่จะไม่ต่ออายุทรัพย์สินทางปัญญาประเภทสิทธิบัตรการประดิษฐ์นี้ แต่อาจเลือกที่จะจดทะเบียนในลักษณะของอนุสิทธิบัตรแทน ซึ่งผลที่ตามมา

¹⁶ สำหรับค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่นจะมีค่าใช้จ่ายคงที่เพียงอย่างเดียว โดยค่าของจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าจะแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ ค่าธรรมเนียมในการยื่นคำขอจดทะเบียนเป็นจำนวน 500 บาทต่อรายการ และหลังจากได้รับการอนุมัติแล้ว ผู้ขอจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการรับจดทะเบียนตามจำนวนสินค้าและบริการอีกอย่างละ 300 บาท ในขณะที่ค่าขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะเก็บอยู่ที่ฉบับละ 500 บาท

¹⁷ จากการศึกษาของ Moore (1996) ได้อธิบายว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอาจเลือกที่จะใช้วิธีการเข้าตลาดก่อนผู้ประกอบการรายอื่น และพยายามเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญานั้นให้มากที่สุด ก่อนที่ผลงานของตนจะถูกลอกเลียนแบบ จนทำให้มีผู้ประกอบการรายอื่นๆ เข้าสู่ตลาดตามมา กลยุทธ์ที่ใช้ในการชิงส่วนแบ่งตลาดก็คือ การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าในลักษณะของการเน้นสร้างความเชื่อถือต่อสินค้าของตน (High-Trust Relation)

ก็คือ จะทำให้ผู้ประกอบการไม่เรียนรู้ที่จะประดิษฐ์อะไรใหม่ๆ ขึ้นมาเพิ่มเติม แต่อาจเลือกที่จะใช้การดัดแปลงเพียงแค่อีกเล็กน้อยเท่านั้น

2.5 ระดับการควบคุมทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศ

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นภาคีในความตกลงระหว่างประเทศภายใต้ อนุสัญญาต่างๆ และมีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาทุกประเภทรองรับไว้แล้วก็ตาม ปัญหาของการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาก็ยังมีอยู่บ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็น การละเมิด ลิขสิทธิ์ การละเมิดเครื่องหมายการค้า และการละเมิดในสิทธิบัตร ไม่ว่าจะเกิดจากการที่ผู้ประกอบการเป็นผู้ละเมิดเอง หรือผู้ประกอบการเป็นผู้ที่ถูกละเมิด โดยระดับ การพัฒนาทางด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่ยังไม่สูงนักในประเทศไทย ส่งผลทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สิน ทางปัญญาของตนได้มากเพียงพอ

ระดับของการพัฒนาทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาจสะท้อนถึงการที่ ผู้ประกอบการไม่รับทราบถึงข้อมูลข่าวสารทางด้านสิทธิบัตร (Patent Information) ที่มากพอ ไม่ว่าจะเป็นในด้านของข้อบังคับทางกฎหมาย การปฏิบัติตามกฎหมาย หรือ ข้อมูลที่ช่วยในการจดทะเบียน ในที่นี้ข้อมูลข่าวสารทางด้านสิทธิบัตรหมายถึงการให้ ความรู้ไม่ว่าจะเป็นในเชิงเทคนิค เชิงกฎหมาย และคุณค่าของทรัพย์สินทางปัญญา ในเชิงการค้าแก่ธุรกิจและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ได้เข้าใจในภาษาที่เข้าใจง่ายซึ่ง การให้ข้อมูลข่าวสารทางด้านทรัพย์สินทางปัญญานี้ควรจะมีการครอบคลุมไปใน สื่อต่างๆ ทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นหนังสือหรือในรูปของ Internet

ในรายงานศึกษาเชิงวิชาการจำนวนหนึ่งยังพบว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ ทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Law) มีความซับซ้อนและยาก ที่จะเข้าใจ (Complex) สำหรับบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป โดยสังเกตได้จากจำนวนของ นักกฎหมายทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่ยังมีจำนวนไม่มากนักในประเทศ หรือ ในกรณีที่ ผู้ประกอบการไทย (หรือบุคคลโดยทั่วไป) ได้ทำการละเมิดทรัพย์สิน ทางปัญญาโดยไม่รู้ตัว เช่นการ download รูปภาพหรือการ์ตูนจาก Internet มาใช้ พิมพ์ในตัวสินค้าและขายในท้องตลาด ซึ่งการละเมิดในลักษณะที่ไม่ได้ตั้งใจนี้ จะเกิด

ขึ้นได้มากกับผู้ประกอบการประเภทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ไม่รับทราบข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ หรือพยายามที่จะประหยัดต้นทุนจากการเลี่ยงที่จะคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ขึ้นมาเอง ทั้งนี้จากกฎหมายทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่ละเอียดอ่อนและยากที่คนธรรมดาจะเข้าใจจะเป็นช่องว่างที่จะทำให้เกิดการละเมิดในลักษณะนี้มากขึ้น¹⁸

ในกรณีที่ต้องทำการฟ้องร้อง การฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาก็อาจจะต้องใช้ต้นทุนที่ค่อนข้างสูง เช่นการจ่ายค่าศาล การว่าจ้างทนายความ ค่าใช้จ่ายในการสืบสวนหาเรื่อง ซึ่งจากต้นทุนที่สูงนี้อาจทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมตัดสินใจที่จะไม่ฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ละเมิด เพราะอาจจะเห็นว่าผลที่ได้นั้นไม่คุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไป

ข้อสังเกตทั้ง 5 ด้านที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนี้อาจจะไม่สามารถอธิบายได้กับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในทุกภาคอุตสาหกรรมการผลิต เนื่องจากในแต่ละภาคการผลิตนั้นมักจะมีโครงสร้างการผลิตที่แตกต่างกัน ใช้ความเข้มข้นในปัจจัยการผลิต (Factor Intensity) ที่แตกต่างกัน มีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน และยังให้ความสำคัญต่อการสร้างทรัพย์สินทางปัญญาที่แตกต่างกันด้วย¹⁹

โดยสรุป วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญาในการเพิ่มประสิทธิภาพสร้างคุณค่าของตัวสินค้า และผลสุดท้ายบริษัทเหล่านั้นจะได้รับประโยชน์ แต่ปัญหาที่พบก็คือ ผู้ประกอบการไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์จากโครงการการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน นอกจากนี้ การจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญายังสร้าง

¹⁸ จากการศึกษาของ Vandewaghe (2003) ได้อธิบายว่าจากความซับซ้อนของทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าว จะทำให้เกิดช่องว่าง (Gap) ที่มากขึ้นระหว่างกฎหมายกับการนำกฎหมายไปปฏิบัติจริง จนทำให้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้บัญญัติไว้ไม่สามารถนำมาบังคับให้มีการใช้อย่างถูกต้องได้ และไม่สามารถป้องกันการละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ Vandewaghe กล่าวว่ากฎหมายที่สามารถบังคับได้นี้จะมีลักษณะที่เรียกว่า Unenforceable Law และสุดท้ายกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญานี้จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน (Unsustainability)

¹⁹ จากการศึกษาของ Valimaki (2002) ยังพบอีกว่ามูลค่าของทรัพย์สินทางปัญญาจะมีมูลค่าสูงกว่าในภาคอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้ฐานความรู้ (Knowledge Base) มากในการผลิตเช่น อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ต้นทุนค่าใช้จ่ายให้กับผู้ประกอบการ ซึ่งด้วยภาวะการณ์ที่ผู้ประกอบการต้องเสียค่าใช้จ่าย (ในกรณีที่ไม่ทราบถึงผลได้หรือประโยชน์ที่ได้รับ) ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจไม่จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ สิ่งประดิษฐ์เหล่านั้นมีโอกาสที่จะถูกละเมิด ในขณะที่สังคมโดยรวมก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากการมีสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญา โดยในส่วนตัวต่อไปจะทำการวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพโดยใช้แนวทางทางด้านการ “วิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์” (Cost-Benefit Analysis) ในมุมมองของ เศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral Economics) สำหรับกรณีศึกษาของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทย โดยผลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์และนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป

3. วิธีการศึกษาและผลการศึกษา

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยจำแนกเป็นสามอุตสาหกรรมประมาณจำนวนอุตสาหกรรมละ 12-15 รายดังนี้

- สินค้าหัตถกรรมและสินค้าประดิษฐ์
- สินค้าจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) บางประเภท
- เฟอร์นิเจอร์และของตกแต่งบ้าน

โดยสาเหตุที่เลือกศึกษากลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมใน 3 อุตสาหกรรมนี้เนื่องจาก สินค้าที่ผลิตขึ้นจากทั้งสามอุตสาหกรรมนี้เป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับปัญหาประดิษฐ์ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น สิทธิบัตรประดิษฐ์ สิทธิบัตรออกแบบ และ อนุสิทธิบัตร โดยจะใช้รูปแบบในการสัมภาษณ์ตามสมมติฐานทั้ง 5 ข้อที่อธิบายไว้ในส่วนที่แล้ว และพยายามทำการวิเคราะห์ในรูปแบบของการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) เพื่อนำมาสู่ข้อสรุปต่อมา

จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยส่วนใหญ่ยังไม่ได้จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาด้วยสาเหตุหลายประการ ดังนี้

- ผู้ประกอบการไม่เห็นวาทะพินทางปัญญาของตนาเป็นสิ่งที่มืคุณค่า แต่ถึงแม้ว่าผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยจะเล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีวาทะพินทางปัญญาก็ตาม ในทางปฏิบัติผู้ประกอบการบางรายเห็นว่า การจดทะเบียนต้องเปิดเผยข้อมูลด้านการผลิตทั้งหมดในการดำเนินการ ซึ่งผู้ประกอบการที่ไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลผลิตภัณฑ์ก็จะตัดสินใจที่จะไม่จดทะเบียน นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังไม่เชื่อมั่นถึงประสิทธิภาพของการคุ้มครองวาทะพินทางปัญญาของประเทศไทย ผู้ประกอบการบางรายที่ได้จดสิทธิบัตรไว้บ้าง ได้ให้ความเห็นว่า การคุ้มครองวาทะพินทางปัญญายังมีจุดโหว่จากการที่สินค้าของตนจะถูกลอกเลียนแบบได้ อย่างเช่น การนำลวดลายที่ได้รับสิทธิในการคุ้มครองไปดัดแปลงเพียงเล็กน้อย ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการละเมิดตามกฎหมาย

“พีไม่จดทะเบียน เพราะสินค้าที่พีทำมันเป็นแบบพื้นๆ ใครๆ ก็ทำได้แล้ว
พีก็เปิดตัวในตลาดจตุจักร ซึ่งคนก็มาเลียนแบบได้ง่าย แต่บริษัทของ
พีเองก็ไม่ได้ลุ่มจุม”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศหญิง)

- ผู้ประกอบการยังขาดความรู้ในเรื่องกฎหมายปกป้องคุ้มครองวาทะพินทางปัญญาอย่างและไม่ได้รับการแนะนำหรือให้ความรู้ที่ทั่วถึงพองจากหน่วยงานของรัฐบาลโดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดเล็กที่ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจที่เพิ่งเริ่มกิจการหรือขยายกิจการไม่ได้มาก ผู้ประกอบการหลายรายได้ว่าจ้างที่ปรึกษาทางด้านกฎหมายเพื่อดำเนินการจดทะเบียนวาทะพินทางปัญญาให้ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดต้นทุนสูงในการดำเนินงานนี้ จึงเป็นสาเหตุทำให้ผู้ประกอบการในภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจำป็นที่จะต้องพิจารณาทางเลือกระหว่างยอดขายที่ต้นอาจจะสูญเสียไปในอนาคตจากการถูกลอกเลียนแบบ กับต้นทุนทางด้านการเงินและที่ไม่ใช่การเงินที่ต้องสูญเสียไปกับการจดทะเบียนวาทะพินทางปัญญา ทำให้ผู้ประกอบการ

เลือกที่จะไม่จดทะเบียนเพราะไม่อยากไปเสียต้นทุนดังกล่าวมากนัก แต่จะใช้วิธีการทางอ้อมอื่นๆ เช่น การเก็บรักษาข้อมูลที่สำคัญเป็นความลับภายในครอบครัวมากกว่า

“ขั้นตอนยุ่งยาก ไม่รู้ขั้นตอนของหน่วยงานรัฐบาล จึงต้องจ้างทนายมาเพื่อดำเนินงานให้ เสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง และในการจดสิทธิบัตรก็ต้องแยกย่อยเป็น items ของสินค้าอีก ซึ่งทำให้ค่าใช้จ่ายยิ่งสูงมากขึ้นอีก”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศชาย)

“พีเห็นว่ามันไม่คุ้มกับยอดขาย เพราะยอดขายไม่ได้หวือหวาขนาดที่เราจะต้องไปดำเนินการจดสิทธิบัตร”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศหญิง)

- เนื่องจากสินค้าของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยส่วนมากจะเป็นสินค้าที่เน้นในเรื่องของการออกแบบ โดยผู้ประกอบการจะจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาประเภทของสิทธิบัตรการออกแบบ มากกว่าสิทธิบัตรการประดิษฐ์ผู้ประกอบการหลายรายเห็นว่า ระยะเวลาในการจดทะเบียนสิทธิบัตรต้องใช้เวลานานเกินไป เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของกรมทรัพย์สินทางปัญญาจะต้องนำสินค้ามาพิจารณา ก่อน ซึ่งกว่าที่จะรับทราบผล สินค้าที่ออกแบบนั้นอาจจะล้าสมัยไปแล้ว

“ต้องใช้เวลานานมากกว่าจะได้เอกสารสิทธิ์จริงๆ ซึ่งกว่าจะได้ ของเราก็คือล้าสมัยแล้ว”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศชาย)

- โดยถึงแม้ว่าผลจะอนุมัติให้มีการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้ก็ตาม ผู้ประกอบการก็คงจะไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากสินค้าที่จดทะเบียน นอกจากนั้น ผู้ประกอบการบางรายมีความเชื่อมั่นว่าสินค้าของตนนั้นยากที่จะถูกลอกเลียนแบบสินค้าเป็นประเภทที่ซับซ้อน เป็นนวัตกรรม

โบราณที่สืบทอดกันมาช้านาน ต้องใช้ช่างฝีมือที่ชำนาญ ต้องผ่านการฝึกฝน ในการผลิตเป็นเวลานานจึงจะสามารถผลิตสินค้าประเภทนี้ได้

“พี่ไม่ได้จัดหอรอกคะ เพราะว่ามันเป็นอะไรที่ยากมาก เราไม่กลัวคนจะ มาเลียนแบบหอรอก ทั้งเครื่องมือและช่างเองก็ต้องฝึกกันเป็น 4 ถึง 5 ปีกว่า จะขึ้นรูปได้ และใช้เทคโนโลยีช่วยก็ไม่ได้เลย เพราะลองหมดแล้ว เพราะฉะนั้นก็ไม่ได้จัดอะไรทั้งนั้นเลย”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศหญิง)

- การผลิตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นลักษณะของการ “ผลิตตามสั่ง”(Made to Order) โดยจะผลิตตามแบบที่ลูกค้าต้องการ ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องมีการออกแบบหรือสร้างสรรค์ งานประดิษฐ์ของตนมากนัก รวมไปถึงการนำลวดลายของตนไปจดทะเบียน ลิขสิทธิ์การออกแบบ

“สินค้าเป็นมีแบบที่แน่นอนมาให้แล้ว แล้วให้เราผลิตตามนั้น จึงไม่ได้ จัดสิทธิบัตรเพราะเรื่องเยอะมาก”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศชาย)

- ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมบางรายมีความประสงค์ ที่จะจดทะเบียนสิทธิบัตร แต่เนื่องจากสินค้าไม่อยู่ในประเภทที่สามารถ จดสิทธิบัตรได้ หรือไม่เข้าข่ายในข้อกำหนดของทรัพย์สินทางปัญญา เช่น เป็นสินค้าประเภทที่ผลิตจากวัสดุพืชดังนั้นบางผู้ประกอบการเลือกในการ จดมาตรฐานในลักษณะของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อน เบื้องต้น และค่อย ทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพดีขึ้น หรือออกแบบลวดลายที่สวยงาม เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากขึ้น

“ก็ได้เข้าไปจดเหมือนกัน แต่เค้าไม่ให้จดเนื่องจากสินค้าที่ผลิตจากวัสดุพืช ที่มีอยู่ทั่วไป แต่ตอนนี้ก็เกิดปัญหาว่าเราทำอะไรขึ้นมา ก็มีคนมา เลียนแบบเรากันหมด จึงอยากจะจดไว้”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศหญิง)

“ไม่ได้จัดครับ เพราะจัดไม่ได้ครับจะจดทะเบียนอย่างเดียวเลย
เพราะว่ามีคนทำกันเยอะ”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศชาย)

อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ตัดสินใจ
จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของตน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการที่ได้รับคำ
แนะนำจากรัฐบาล และเล็งเห็นว่าทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความ
สามารถในการแข่งขันของสินค้าตนทั้งในตลาดต่างประเทศและตลาดโลก

- ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่จดทะเบียนได้เห็นถึง
ความสำคัญของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากการที่เข้าใจได้ว่า
การที่ดำเนินธุรกิจแล้วมีบุคคลอื่นมาลอกเลียนแบบนั้นทำให้เกิดความ
เสียหายต่อธุรกิจของตนเอง ในแง่ของยอดขาย หรือแม้กระทั่งการที่บุคคล
อื่นนั้นได้นำสินค้าที่ลอกเลียนแบบไปจดสิทธิบัตรเป็นทรัพย์สินทางปัญญา
ของตนเอง และทำให้ผู้ประกอบการที่คิดค้นขึ้นนี้กลายเป็นผู้ละเมิดเอง
ได้ผู้ประกอบการที่จดทะเบียนสิทธิยังได้ให้ความเห็นว่า สาเหตุที่
จดเนื่องจากการที่รัฐบาลเข้าไปอำนวยความสะดวกถึงท้องถิ่นและมีการ
สนับสนุนให้ผู้ประกอบการที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นจดสิทธิบัตร โดยมีการ
ยกเว้นค่าธรรมเนียม

“เราคิดรูปแบบ ลวดลายกระเป๋ารุ่นเอง แต่พอเอาไปวางขายที่ร้านก็มี
คนมาหาว่าเราไปลอกเลียนแบบเขา เราจึงไปจดไว้บ้าง”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศหญิง)

“ภาครัฐบาลได้เข้าไปอบรมให้ความรู้ถึงท้องถิ่นที่ดำเนินกิจการ โดยให้
ความรู้ ความสำคัญ รวมถึงการจัดเตรียมเอกสารเพื่อการจดสิทธิบัตร
 อีกทั้งยังอำนวยความสะดวกต่อผู้ประกอบการสินค้า OTOP ในการ
จดสิทธิบัตรโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆเลย”

(ผู้ประกอบการรายย่อยเพศชาย)

โดยสรุป จากการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมพบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ในกลุ่มตัวอย่างยังไม่ได้จดสิทธิบัตร ด้วยสาเหตุหลายประการ เนื่องจากการที่สินค้าที่คิดค้นขึ้นมีข้อจำกัด และ คุณภาพยังไม่ได้ตามมาตรฐานซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญาให้อนุญาตให้จดได้ รวมไปถึงการที่ผู้ประกอบการยังไม่เชื่อมั่นความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย สาเหตุสำคัญที่ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเข้าใจไปอย่างนั้นก็คือ การที่ผู้ประกอบการ ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่สมบูรณ์จึงทำให้ไม่เข้าใจในขั้นตอนการดำเนินงานของภาครัฐ รวมไปถึงการดำเนินการจดทะเบียนเอง

เมื่อวิเคราะห์ทางด้านต้นทุน (Cost) พบว่า ผู้ประกอบการบางรายได้ว่าจ้างผู้ชำนาญการทางกฎหมายทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงขึ้นเกินกว่าความจำเป็น ซึ่งส่งผลทำให้ผู้ประกอบการรายเล็กๆ อาจเลือกที่จะไม่ยอมเสียต้นทุนดังกล่าว และตัดสินใจที่จะไม่จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา บุคคลทางกฎหมายเข้ามาดำเนินการให้ จึงเกิดต้นทุนสูงในการดำเนินงานนี้

จากที่อธิบายไว้ในตอนต้นว่า ผู้ประกอบการจะต้องเผชิญกับต้นทุนอยู่ 2 ประเภทก็คือ 1) ต้นทุนทางการเงิน และ 2) ต้นทุนที่ไม่ใช่ทางการเงิน ที่ผู้ประกอบการจะต้องแบกรับถ้าตัดสินใจที่จะจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ประกอบการแต่ละรายจะให้น้ำหนักกับต้นทุนทั้งสองประเภทนี้ต่างกัน ขึ้นอยู่กับประเภทของสินค้า และสถานภาพของผู้ประกอบการเอง โดยแนวทางง่ายๆ ที่ผู้ประกอบการตัดสินใจก็คือการวิเคราะห์ในเชิงของต้นทุนนั้นต่อหนึ่งหน่วยสินค้า (Average Cost) โดยถ้าหน่วยธุรกิจที่มียอดขายน้อย ต้นทุนทางการเงินก็จะมีน้ำหนักมาก แต่หากหน่วยธุรกิจเป็นแบบขายสินค้าแพคเกจที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วต้นทุนที่ไม่ใช่ทางการเงิน (เช่นค่าเสียเวลา) ก็จะมีสัดส่วนที่มากกว่า

อีกสาเหตุหนึ่งของการที่ผู้ประกอบการตัดสินใจที่จะไม่จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของตน โดยเฉพาะในด้านของสิทธิบัตรออกแบบก็คือ ความล่าช้าที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานในภาครัฐในการตรวจสอบเนื่องจากบุคลากรของกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความชำนาญยังมีจำนวนจำกัด ซึ่งความล่าช้าดังกล่าวอาจส่งผลทำให้ผู้ประกอบการ

ตัดสินใจที่จะไม่จด เพราะกว่าที่ผู้ประกอบการจะมีสถานะของผู้ทรงสิทธิ์ได้นั้น ลวดลายหรืองานสร้างสรรค์ของตนก็เกิดการละเมิดไปแล้ว จนทำให้เกิดความล้มสมัย

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ทางด้านผลประโยชน์ (Benefit) ในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาแล้วพบว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมโดยส่วนใหญ่จะคำนึงถึงกำไรที่득จากการทำการตลาดและการเข้าถึงตลาด (Market Access) มากกว่าจะคำนึงถึงกำไรจากการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้นจึงทำให้ผู้ประกอบการจะให้ความสำคัญน้อยกว่ากับการออกแบบหรือคิดค้นอะไรใหม่ๆ กับสินค้าของตนโดยผู้ประกอบการเล็งเห็นว่าการทำตลาดจะเป็นการเพิ่มยอดขายและผลกำไร ในขณะที่การออกแบบและการสร้างสรรค์งานไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อผลประกอบการมากนัก รวมถึงการที่เป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กนี้ก็จะประสบปัญหาในเรื่องการเข้าถึงเงินทุน ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถขยายกำลังการผลิตได้ รวมไปถึงการลงทุนทางด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ด้วยเช่นกันนอกจากนี้ ผู้ประกอบการไทยไม่ได้เล็งเห็นความสำคัญกับการที่ภาครัฐทำการประชาสัมพันธ์หรือยื่นมือเข้าช่วยในเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญามากนัก โดยผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต้องการให้ภาครัฐเข้ามาช่วยในเรื่องของการทำการตลาดและเจาะตลาดมากกว่า

โดยสรุป เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างทางด้านต้นทุนและผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะได้รับจากการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาแล้วพบว่า ผู้ประกอบการมองว่า “ผลประโยชน์ที่ได้จากการจดทะเบียนไม่คุ้มค่ากับต้นทุนที่เสียไป” โดยต้นทุนนั้นมาจากทั้งต้นทุนทางการเงินที่ผู้ประกอบการต้องจ่ายในแต่ละตัวสินค้า รวมไปถึงต้นทุนในการเรียนรู้กระบวนการจดทะเบียนดังกล่าว นอกจากนี้ เนื่องจากการจดทะเบียนแต่ละครั้งต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานในการพิจารณาอนุมัติ ผู้ประกอบการเห็นวาระเวลาที่นานเกินไปก็เปรียบเสมือนกับ “ต้นทุน” ที่ผู้ประกอบการต้องแบกรับสูงขึ้น ซึ่งทำให้เสียโอกาสในการเร่งผลิตสินค้าเพื่อแข่งขันกับคู่แข่งในตลาด

ในขณะเดียวกัน ผู้ประกอบการไม่ได้เล็งเห็นประโยชน์จากการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาจากสาเหตุบางประการ สาเหตุประการแรกก็คือ การผลิตที่มีการสร้างสรรค์นั้นสามารถถูกนำไปดัดแปลงได้ง่าย ทำให้งานประดิษฐ์ที่จดทะเบียนอาจจะ

ถูกลอกเลียนแบบ ในขณะที่กระบวนการไต่สวนต้องใช้เวลาเนานาน ดังนั้นในการที่ภาครัฐจะเข้ามามีส่วนช่วยแก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมนั้น

นอกจากนั้น ผู้ประกอบการบางราย (เช่นในกรณีของกลุ่มภูมิแฮนดิคราฟท์) มองว่าทรัพย์สินทางปัญญาอาจจะเป็นเสมือนกับสมบัติของคนในชุมชน ซึ่งผู้คิดค้นอาจจะยินดีถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลอื่นเป็นวิทยาทาน ซึ่งด้วยสาเหตุดังกล่าว ผู้คิดค้นทรัพย์สินทางปัญญานั้นจะเลือกที่จะไม่จดทะเบียน ซึ่งในกรณีดังกล่าวค่อนข้างสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยที่เน้นในเรื่องของ “การแบ่งปัน” ดังนั้น สิ่งประดิษฐ์ทางปัญญาจำนวนมากจึงตกเป็นของคนในชุมชนนั้นๆ โดยผู้ผลิตไม่ได้ถืออำนาจของผู้ทรงสิทธิ์แต่เพียงอย่างเดียว

ดังนั้นด้วยเหตุผลที่วิเคราะห์ไว้ข้างต้น ภาครัฐจำเป็นต้องให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการให้เห็นความสำคัญของการสร้างทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงการรักษาสถานะของผู้ทรงสิทธิ์จากการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาด้วย โดยให้ผู้ประกอบการเข้าใจว่า การสร้างทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการด้วย ซึ่งแนวทางการสนับสนุนจากภาครัฐดังกล่าวจะอธิบายมากขึ้นในบทต่อไป

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลวิเคราะห์ที่ได้จะพบว่า ภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศไทยยังคงไม่ได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญามากเท่าที่ควร รวมไปถึงประเทศไทยยังไม่มีกระบวนการการสร้างฐานความรู้ในการคิดค้นระบบทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการนำสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอยุทธศาสตร์ด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ และข้อเสนอแนะสำหรับนโยบายการส่งเสริมการดำเนินงานของสำนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมไปถึงการสนับสนุนด้านทรัพย์สินทางปัญญาแก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของประเทศไทย

4.1. ข้อเสนอแนะทางนโยบายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ

เพื่อเข้าใจถึงแนวทางในการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาและกำหนดนโยบายที่เหมาะสม ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้าใจถึงองค์ประกอบของโครงสร้างทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงความสัมพันธ์ในแต่ละองค์ประกอบ โครงสร้างของระบบทรัพย์สินทางปัญญาประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วนด้วยกัน คือ (1) การประดิษฐ์หรือการสร้างสรรค์ (2) การนำการประดิษฐ์เข้าสู่การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (3) การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และ (4) การบังคับใช้กฎหมายและการระงับข้อพิพาท ผู้กำหนดนโยบายควรที่จะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งสี่ดังกล่าวเพื่อที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์ประเด็นต่างๆทางทรัพย์สินทางปัญญาได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีกระบวนการสร้างสรรค์และคิดค้นสินค้าทางปัญญาขึ้นในท้องตลาด (องค์ประกอบที่ 1) ผู้คิดค้นควรที่จะต้องได้รับความยุติธรรมในการเป็นเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้นภายใต้ระดับการคุ้มครองที่เหมาะสม (องค์ประกอบที่ 2) รวมไปถึงการออกข้อบังคับอย่างเข้มงวดในรูปของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งจะทำให้ระดับของการคุ้มครองมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น (องค์ประกอบที่ 4) แต่ทว่า ในการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดเกินไปอาจจะทำให้สังคมโดยรวมไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้สิ่งประดิษฐ์ทางปัญญาขึ้นนั้น เช่นการขายสิทธิบัตรในราคาแพง ซึ่งการคุ้มครองในระดับที่เกินพอดีนี้อาจส่งผลทำให้ไม่มีการใช้สินค้าทางปัญญาอย่างแพร่หลายและไม่ทำให้สังคมโดยรวมได้รับประโยชน์เท่าที่ควร ดังนั้นการให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นในการใช้ประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญาจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องพิจารณา (องค์ประกอบที่ 3) โดยสรุปก็คือ องค์ประกอบทั้ง 4 นี้ควรจะต้องมีความสมดุล (Balance) กัน โดยไม่ให้ความโน้มเอียงไปในด้านใดด้านหนึ่งเปรียบเสมือนกับล้อรถทั้งสี่ล้อที่จะทำให้รถวิ่งได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

จัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันระหว่างประเทศภาคีภายใต้ข้อตกลง TRIPS (Benefit Sharing)

แต่ทว่า ในการเจรจาความตกลงการค้าเสรีทวิภาคี (Bilateral Free Trade Agreement) ระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีระดับการคุ้มครองทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เข้มงวดที่สุดได้เรียกร้องให้ไทยเพิ่มระดับของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในระดับสูงมากกว่าความตกลง TRIPS หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า TRIPS+ (TRIP-Plus) เช่น การขยายระยะเวลาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ทางปัญญาจากเดิม 50 ปี เป็น 70 ปี หรือในกรณีของผลิตภัณฑ์ยาที่การยกระดับการคุ้มครองที่เข้มงวดจะทำให้ผู้ขายต้องขายในราคาที่สูงขึ้นมาก อันจะส่งผลเสียต่อผู้ป่วยในประเทศโดยรวม

ประการที่สอง ควรเพิ่มศักยภาพการลงทุนทางทรัพย์สินทางปัญญา รวมไปถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์โดยภาคีรัฐบาลควรกระตุ้นและกำหนดแรงจูงใจให้เกิดการลงทุนและสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาให้มากขึ้น โดยสามารถเริ่มจากการให้ความสำคัญของการวิจัยและการพัฒนาอย่างจริงจังโดยประกาศให้การสร้างทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) และบรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนยุทธศาสตร์ของรัฐบาลในแต่ละสาขาที่เกี่ยวข้อง

ภาครัฐสามารถกำหนดการให้มาตรการแรงจูงใจทั้งทางการเงิน (Monetary Incentives) และมาตรการแรงจูงใจที่ไม่ใช่การเงิน (Non-Monetary Incentives) มากขึ้นกับสถาบันวิจัยหรือมหาวิทยาลัยของรัฐ เช่น กำหนดให้ทรัพย์สินทางปัญญาที่ถูกสร้างขึ้นเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จขององค์กร (Key Performance Indicator: KPI) หรือ สามารถนำการสร้างทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะการจดสิทธิบัตรเป็นผลงานทางวิชาการที่สามารถขอตำแหน่งทางวิชาการได้ นอกจากนี้ ควรมีการให้รางวัลตอบแทนต่าง เช่น การเลื่อนขั้น การให้โบนัส หรือการปรับขึ้นเงินเดือน

แต่สำหรับผู้คิดค้นในภาคเอกชน ควรมีการให้การสนับสนุนทางด้านการลดหย่อนภาษีแก่ผู้คิดค้น และให้การสนับสนุนทางด้านการตลาดเพื่อผู้ประกอบการ

ในภาคเอกชนจะสามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ต่อไป โดยรัฐบาลควรเน้นการสนับสนุนในทรัพย์สินทางปัญญาที่สังคมจะได้รับประโยชน์โดยรวม (Social Returns) มากกว่าผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ (Private Returns) เช่น กำหนดระยะเวลาในการคุ้มครองไม่ให้นานเกินไป และสนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอดระหว่างหน่วยงานที่คิดค้นกับบุคคลอื่นเพื่อนำไปปฏิบัติ

ประการที่สาม ควรสร้างความเชื่อมโยงจากการที่ทรัพย์สินทางปัญญาที่ถูกคิดค้นในภาครัฐให้เข้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคธุรกิจโดยภาครัฐควรใช้มาตรการจูงใจเพื่อผลักดันให้การสร้างทรัพย์สินทางปัญญาในภาครัฐมีลักษณะที่คล้อยตามปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand-Pull) มากขึ้นเช่น จัดสรรงบประมาณของสถาบันวิจัยและมหาวิทยาลัยของรัฐ และให้หน่วยงานของรัฐทำหน้าที่ในการเป็นผู้ถ่ายทอดไปสู่หน่วยงานภาคเอกชน หรืออาจใช้มาตรการลดหย่อนภาษีกับภาคเอกชนที่มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการศึกษาและการลงทุน รวมไปถึงการว่าจ้างหน่วยงานของรัฐให้เข้ามาช่วยในการวางแผนจัดการทรัพย์สินทางปัญญา

4.2. ข้อเสนอแนะทางนโยบายสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมประสบจากการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีอยู่หลายประเด็น โดยประเด็นหลักๆ เช่น การขาดแคลนบุคลากรที่เข้าใจระบบทรัพย์สินทางปัญญาอย่างแท้จริง (Lack of IPR Manpower) การขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการวิจัยและการพัฒนารวมไปถึง การไม่เห็นคุณค่าของทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าว ดังนั้น การสร้างและพยายามใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาเป็นปัจจัยในการกำหนดความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยมากยิ่งขึ้น โดยหน่วยงานรัฐที่จะต้องรับผิดชอบหน้าที่นี้โดยตรงได้แก่สำนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมร่วมกับกรมทรัพย์สินทางปัญญาควรมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้าใจและเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างและการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมดังต่อไปนี้

ประการแรก ควรมีการสร้างความตื่นตัวและความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาแก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม²⁰ สำนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถเข้ามาช่วยเหลือได้โดยจากจัดทำคู่มือและให้ความรู้ในเชิงปฏิบัติเบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาแก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมากขึ้นไม่ควรที่จะให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวแต่เพียงหน่วยงานเดียว การให้ความรู้อาจจะกระทำได้กับการสร้างจิตสำนึกและการอธิบายถึงความจำเป็นที่ผู้ประกอบการควรจะทำให้ความสำคัญของการใช้ทรัพย์สินทางปัญญามากขึ้น

ประการที่สอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งสำนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมถึงกรมทรัพย์สินทางปัญญาควรจะเน้นในการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการว่าให้ตระหนักว่าทรัพย์สินทางปัญญาของตนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เช่น การเน้นสนับสนุนในเรื่องของการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการประเมินจะต้องให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการถึงแนวทางในการประเมินด้วย เพื่อที่ผู้ประกอบการจะสามารถพัฒนาสินค้าของตนในแนวทางที่จะได้รับมูลค่าจากการประเมินสูงสุด

ประการที่สาม สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นกรมทรัพย์สินทางปัญญาในการให้ความรู้เรื่องกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาทั้งเรื่องการจดสิทธิบัตรการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า และสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้ประกอบการที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีซอฟต์แวร์ที่มีคุณภาพดีและราคาถูก และถูกกฎหมาย เช่น การสนับสนุนซอฟต์แวร์ประเภท “โอเพนซอร์ส” (open source software)

²⁰ แต่เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยังใช้เทคโนโลยีในระดับที่ไม่สูงมากนัก รวมทั้งผู้ประกอบการในสาขาที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูงไม่มีความเข้าใจกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดผลเสียตามมา เช่น การที่ผู้ประกอบการไม่จดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา หรือบางรายเปิดเผยการประดิษฐ์ของตนต่อสาธารณะโดยยังไม่ได้ยื่นจดสิทธิบัตร ซึ่งทำให้การประดิษฐ์ดังกล่าวสูญเสีย “ความใหม่” และไม่สามารถจดสิทธิบัตรได้ หรือจะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการหลายรายได้ถูกลอกเลียนแบบอย่างถูกกฎหมาย จากการที่ผู้ประกอบการอื่นๆ นำลวดลายหรือสิ่งประดิษฐ์ของตนไปปรับเปลี่ยนเล็กน้อยและนำมาขายในตลาด ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการที่เป็นผู้คิดค้นเกิดความท้อแท้ และตัดสินใจไม่จดทะเบียน

ตารางที่ 2 จำนวนเจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิทธิบัตรปี 2545

ประเทศ ตัวอย่าง	จำนวนยื่น คำขอ	จำนวนเจ้าหน้าที่ ตรวจสอบ (คน)	จำนวนยื่นคำขอต่อ จำนวนเจ้าหน้าที่ตรวจสอบ
ญี่ปุ่น (JPO)	480,926	1,105	435.23
ไทย	7,726	24	321.92
ยุโรป (EPO)	271,596	3,157	86.03
สหรัฐ (USPTO)	284,077	3,489	81.42

ที่มา : กรมทรัพย์สินทางปัญญา

หมายเหตุ : จำนวนเจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิทธิบัตรของกรมทรัพย์สินทางปัญญาประเทศไทยเพิ่มเป็น 26 คน ในปี 2548

อย่างไรก็ตาม ในระยะยาวแล้ว ความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินการของกรมทรัพย์สินทางปัญญาตามข้อเสนอข้างต้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคลากรในกรม (IPR Personnel) โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิทธิบัตร ในปัจจุบัน กรมทรัพย์สินทางปัญญามีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิทธิบัตรทั้งข้าราชการและลูกจ้างรวมทั้งสิ้นเพียง 26 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนทรัพย์สินทางปัญญาที่ขอจดทะเบียนแล้วพบว่าบุคลากรของกรมทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละคนมีภาระงานมาก กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึงควรพิจารณาเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิทธิบัตร โดยเฉพาะสำหรับการตรวจสอบในสาขาการประดิษฐ์ที่ขาดแคลนบุคลากรหรือสาขาการประดิษฐ์ที่มีการยื่นขอจดทะเบียนสิทธิบัตรสูง นอกจากนี้ ควรมีแผนการในการปรับค่าตอบแทนให้แก่เจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิทธิบัตรให้ไม่แตกต่างจากค่าตอบแทนของบุคลากรในภาคเอกชนที่มีทักษะใกล้เคียงกันมากเกินไป เนื่องจากสาขานี้เป็นสาขาที่ต้องมีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ โดยค่าตอบแทนที่ต่ำเกินไปจะทำให้กรมทรัพย์สินทางปัญญาไม่สามารถรักษาบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญไว้ได้นานพอ

โดยสรุป ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาของภาคธุรกิจที่มีความสำคัญที่สุดในประเทศไทยอย่างภาควิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจ

มากเป็นพิเศษ แต่เนื่องจากการขาดแคลนซึ่งข้อมูลข่าวสาร การขาดแคลนเงินทุน และการขาดแคลนบุคลากร ทำให้สิ่งประดิษฐ์ทางปัญญาที่มาจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเหล่านั้นอาจจะไม่ใช้สิ่งประดิษฐ์ที่สามารถ “เปลี่ยนแปลงโลก” ได้เหมือนสิ่งประดิษฐ์ที่มาจากการวิจัยและการพัฒนาของบริษัทขนาดใหญ่ โดยสิ่งประดิษฐ์ทางปัญญาที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจะออกมาในรูปแบบของการออกแบบหรือการสร้างสร้งงานเล็กๆน้อยๆที่ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของสิทธิบัตรการออกแบบและอนุสิทธิบัตร ดังนั้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจึงอาจจะไม่ได้รับประโยชน์จากการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญามากเท่าที่ควร และไม่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์

หน่วยงานของภาครัฐต่างๆ เช่น กรมทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม รวมไปถึงผู้กำหนดนโยบายในหน่วยงานอื่นๆ ควรจะทำงานประสานกันเพื่อวางโครงสร้างตลาดและกำหนดนโยบายการแข่งขันที่เหมาะสม โดยเน้นให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพจากการใช้มาตรการจูงใจ รวมไปถึงการส่งเสริมการสร้างสร้งงานนวัตกรรมให้มากขึ้น อันจะเป็นการสร้าง ความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าไทย นอกจากนี้ ผู้กำหนดนโยบายควรกำหนด มาตรการที่ทำให้บุคคลอื่นสามารถนำทรัพย์สินทางปัญญานั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ การรักษาสมดุลในการกำหนดนโยบายทรัพย์สินทางปัญญานี้ไม่เพียงแต่จะส่งผลทำให้ ผู้ประกอบการในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้นในรูปของกำไรแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังทำให้สังคมโดยรวมได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

- Cohen, W., Levin, R. and D Mowery (1987) "Firm Size and R&D intensity: A Re-examination", *Journal of Industrial Economics*, 35: 543-563.
- Gambardella, A (1995) "Science and Innovation: The U.S. Pharmaceutical Industry During the 1980s", Cambridge: Cambridge University Press.
- Geroski, P. (1994) *Market Structure, Corporate Performance and Innovative Activity*, Oxford: Clarendon Press.
- Gruber, H. (1992) "Persistence of Leadership in Product Innovation", *Journal of Industrial Economics*, 40 (4): 359-375.
- Moore, B. (1996) "Sources of Innovation, Technology Transfer, and Diffusion", In *The Changing State of British Enterprise*, A. Cosh and A. Hughes (eds) ESRI Centre of Business Research, Cambridge.
- Pholphirul, Piriya (2005) "Competitiveness, Income Distribution, and Growth in Thailand: What Does the Long Run Evidence Show?" Research Paper No. 124, Bangkok: Thailand Development Research Institute.
- Poltorak, A.I. and Lerner, P.J. (2002) *Essentials of Intellectual Property*, New York: John Wiley & Sons.
- Schumpeter, J. (1912) *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*, New York: Oxford University Press.
- Schumpeter, J. (1942) *Capitalism, Socialism, and Democracy*. London: Rutledge.
- Scherer, F.M. (1992) "Schumpeter and Plausible Capitalism", *Journal of Economic Literature*.30: 1416-1433.

- Sutton, J. (1998) *Technology and Market Structure: Theory and History*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Symeonidis, G. (1996) “Innovation, Firm Size and Market Structure: Schumpeterian Hypotheses and Some New Theme”, OECD Economics Department Working Papers No. 161, Organization for Economic Cooperation and Development.
- Symeonidis, G (2002) *The Effects of Competition: Cartel Policy and the Evolution of Strategy and Structure in British Industry*. Cambridge: MIT Press.
- Valimaki M. (2002) “Strategic Use of Intellectual Property Rights in Digital Economy: Case of Software Markets”, Helsinki: Helsinki Institute for Information Technology, mimeo.
- Vandewege, W. (2003) “The Sustainability of Copyright”, Science Policy Research, Sussex: University of Sussex.